

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาผลของการฝึกอานาปานสติร่วมกับการแก้ปัญหาแนวอริยสัจต่อความเครียดของมารดาเด็กที่ป่วยด้วยโรคมะเร็ง ซึ่งเป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi - Experimental Research) แบบ 2 กลุ่มคือ

กลุ่มทดลอง เป็นกลุ่มมารดาเด็กที่ป่วยด้วยโรคมะเร็งที่ได้รับการฝึกอานาปานสติร่วมกับการแก้ปัญหาแนวอริยสัจ 4

กลุ่มควบคุม เป็นกลุ่มมารดาเด็กที่ป่วยด้วยโรคมะเร็งที่ได้รับคำแนะนำตามปกติ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เปรียบเทียบความเครียดของมารดาเด็กที่ป่วยด้วยโรคมะเร็งก่อนและหลังการฝึกอานาปานสติร่วมกับการแก้ปัญหาแนวอริยสัจ 4
2. เปรียบเทียบความเครียดของมารดาเด็กที่ป่วยด้วยโรคมะเร็งที่ได้รับการฝึกอานาปานสติร่วมกับการแก้ปัญหาแนวอริยสัจ 4 กับมารดาที่ได้รับคำแนะนำตามปกติ

สมมุติฐานของการวิจัย

1. ความเครียดของมารดาเด็กที่ป่วยด้วยโรคมะเร็งหลังได้รับการฝึกอานาปานสติร่วมกับการแก้ปัญหาแนวอริยสัจ 4 ต่ำกว่าก่อนได้รับการฝึก
2. ความเครียดภายหลังได้รับการฝึกอานาปานสติร่วมกับการแก้ปัญหาแนวอริยสัจ 4 ของมารดาในกลุ่มทดลองต่ำกว่ากลุ่มควบคุม

กลุ่มตัวอย่าง

มารดาเด็กที่ป่วยด้วยโรคมะเร็งที่บุตรเข้ารับการรักษาในหอผู้ป่วยเด็กโรงพยาบาลศิริราช กรุงเทพมหานครที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ จำนวน 30 คน

การแบ่งกลุ่มตัวอย่าง เมื่อได้กลุ่มตัวอย่างตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้แล้ว ผู้วิจัยจึงได้จัดกลุ่มตัวอย่างเป็นคู่ๆ (Matched pair) ให้แต่ละคู่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกันมากที่สุดในด้าน ชนิดของโรคมะเร็ง จำนวนครั้งที่บุตรเข้ารับการรักษาในหอผู้ป่วยเด็ก ระยะเวลาที่บุตรได้รับการวินิจฉัยว่าเป็น

โรคมะเร็ง และอายุของมารดา แล้วสุ่มเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 15 คน รวม 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ในการทดลองซึ่งผู้วิจัยสร้างเอง คือ

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบประเมินความเครียดของมารดาเด็กที่ป่วยด้วยโรคมะเร็งประกอบด้วยแบบบันทึกข้อมูลส่วนบุคคล และแบบประเมินความเครียดของมารดาเด็กที่ป่วยโรคมะเร็ง ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเองจากการศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีของลาซารัสและฟอล์กแมน และการสัมภาษณ์มารดาเด็กที่ป่วยด้วยโรคมะเร็งถึงต้นเหตุของความเครียดแล้วนำมาสร้างแบบสอบถามโดยใช้แบบวัด Parental Stressor Scale : Pediatric Intensive Care Unit (PSS : PICU) เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม แล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 8 ท่านตรวจสอบจากนั้นผู้วิจัยจึงนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำและข้อเสนอแนะ หลังจากนั้นจึงนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน แล้วนำมาทดสอบหาค่าความเที่ยงของแบบประเมินความเครียด โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ .9579

2. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ แผนการสอนการฝึกอานาปานสติ แผนการสอนการคิดแก้ปัญหาแนวอริยสัจ 4 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองและแผนพับประกอบการสอนแล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 8 ท่านตรวจสอบความตรงด้านโครงสร้างเนื้อหา ความตรงของเนื้อหา (Content validity) และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS / PC (Statistical Package for the Social Sciences - PC) โดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เปรียบเทียบระดับความเครียดของมารดาผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งก่อนและหลังได้รับการฝึกอานาปานสติร่วมกับการแก้ปัญหาแนวอริยสัจ 4 โดยใช้สถิติทดสอบที (Dependent t - test) และกลุ่มที่ได้รับการฝึกอานาปานสติร่วมกับการแก้ปัญหาแนวอริยสัจ 4 กับกลุ่มที่ได้รับคำแนะนำตามปกติ โดยใช้สถิติทดสอบที (Independent t - test)

สรุปผลการวิจัย

1. มารดาเด็กที่ป่วยด้วยโรคมะเร็งมีอายุอยู่ระหว่าง 18 -47 ปี มีอายุเฉลี่ย 32.5 ปี ซึ่งส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในวัยผู้ใหญ่คืออายุ 21 - 40 ปี มารดาเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ดูแลบุตรที่ป่วยด้วยโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว ซึ่งเข้ารับการรักษาคือครั้งหลัง โดยระยะเวลาที่ได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นมะเร็งจะอยู่ในช่วง 1 เดือนขึ้นไปถึง 1 ปีมากที่สุด มีเพียงกลุ่มละ 2 รายที่เพิ่งมารักษาเป็นครั้งแรก ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา รายได้เฉลี่ยของครอบครัวส่วนใหญ่ต่ำกว่า 3,000 บาท และส่วนใหญ่มีระดับความเครียดเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางเป็นส่วนใหญ่

2. คะแนนความเครียดของมารดาเด็กที่ป่วยด้วยโรคมะเร็งก่อนการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมทั้งรายด้าน และโดยรวม พบว่าไม่มีความแตกต่างกัน

3. ความเครียดของมารดาเด็กที่ป่วยด้วยโรคมะเร็งกลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลองเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนความเครียดด้านการรักษาพยาบาลที่บุตรได้รับและลักษณะที่ปรากฏของบุตรมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่นคะแนนความเครียดเฉลี่ยก่อนและหลังการทดลองไม่มีความแตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาคะแนนความเครียดโดยรวมพบว่ามีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

4. คะแนนความเครียดของมารดาเด็กที่ป่วยด้วยโรคมะเร็งกลุ่มควบคุมก่อนและหลังการทดลองรายด้าน พบว่า คะแนนความเครียดของมารดาเด็กที่ป่วยด้วยโรคมะเร็งไม่มีความแตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาโดยรวม พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนความเครียดของมารดาเด็กที่ป่วยด้วยโรคมะเร็งไม่มีแตกต่างกัน

5. ความเครียดของมารดาเด็กที่ป่วยด้วยโรคมะเร็งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการทดลอง พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนความเครียดความเครียดรายด้าน ด้านพฤติกรรมและการแสดงออกของบุตรมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่นไม่มีความแตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาโดยรวมพบว่าไม่มีความแตกต่างกัน

สรุปผลการวิจัยตามสมมุติฐาน

1. ความเครียดของมารดาเด็กที่ป่วยด้วยโรคมะเร็งภายหลังได้รับการฝึกอานาปานสติร่วมกับการแก้ปัญหาแนวอริยสัจ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ความเครียดของมารดาเด็กที่ป่วยด้วยโรคมะเร็งภายหลังได้รับการฝึกอานาปานสติร่วมกับการแก้ปัญหาแนวอริยสัจ 4 ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่มีความแตกต่างกัน

อภิปรายผลการวิจัย

1. คะแนนความเครียดเฉลี่ยของมารดาเด็กที่ป่วยด้วยโรคมะเร็งหลังได้รับการฝึกอานาปานสติ ร่วมกับการแก้ปัญหามโนวิสัย 4 มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยคะแนนความเครียดหลังการฝึกต่ำกว่าก่อนการฝึก ดังนั้นแสดงว่าการฝึกอานาปานสติร่วมกับการแก้ปัญหามโนวิสัย 4 สามารถทำให้ความเครียดของมารดาผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งลดลง และเมื่อพิจารณารายด้านปรากฏว่าความเครียดของมารดาเด็กที่ป่วยด้วยโรคมะเร็งมีคะแนนความเครียดเฉลี่ยลดลงทุกด้านเช่นกัน

ทั้งนี้เพราะในขั้นแรก เป็นการฝึกให้มารดามีจิตใจจดจ่ออยู่กับลมหายใจ ทำให้มีสติมากขึ้น ไม่คิดหมกมุ่นอยู่กับความเครียดที่มีอยู่ และสามารถทำให้มารดาจิตใจสงบเป็นสมาธิได้ เมื่อจิตใจสงบเป็นสมาธิจะทำให้ ไม่เครียด สงบเยือกเย็น มีจิตใจที่เข้มแข็งหนักแน่นขึ้น ทำให้สามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ดีขึ้น (พระธรรมปิฎก, 2543) แล้วจึงมีการคิดแก้ปัญหาที่สาเหตุโดยใช้หลักการคิดตาม มโนวิสัย 4 การสอนการแก้ปัญหามโนวิสัย 4 เป็นการแก้ปัญหาคือตัวสาเหตุของปัญหา เป็นการแก้ไขปัญหามโนวิสัยตามระบบเหตุผล ด้วยปัญญาของมนุษย์ มารดาสามารถมีวิธีการคิดที่มารดาเป็นผู้รู้ปัญหา หาสาเหตุปัญหา ตั้งเป้าหมายและหาวิธีการแก้ปัญหด้วยตัวเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่มารดาสามารถทำได้ในหลักความเป็นจริงในชีวิตของมารดาเอง เมื่อแก้ปัญหาคือความเครียดของมารดาจึงลดลง ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ Lazarus & Folkman, 1984 ที่กล่าวว่าความเครียดเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม การประเมินความเครียดของบุคคลจะต้องผ่านกระบวนการคิด (cognitive process) หรือการประเมินด้วยสติปัญญา (cognitive appraisal) เมื่อมารดาผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งมีจิตใจจดจ่อมีสติอยู่กับลมหายใจ ทำให้มีสติ มีสมาธิมากขึ้น ก็จะทำให้การประเมินปัญหาที่ก่อให้เกิดความเครียดตามความเป็นจริง ในการทำความเข้าใจกับปัญหา (ทุกข์) ก็จะทำให้สามารถค้นหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาได้ (สมุทัย) รู้ว่าเป้าหมายหรือภาวะที่ทำให้ปัญหาหมดไปมีขึ้นได้ และสามารถหาแนวทางในการแก้ไขปัญหามโนวิสัย (มรรค) นั้นๆ ได้ ความเครียดจึงลดลง แล้วจึงลองนำไปปฏิบัติดูหากมีข้อบกพร่องหรือเหตุอื่นที่ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติได้ก็กลับมาหาวิธีการใหม่ที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคล และสิ่งแวดล้อมของแต่ละคนไป เมื่อปฏิบัติตามนี้ได้จึงทำให้ความเครียดลดลง ซึ่งสอดคล้องกับศึกษาของเจตน์สันต์ แต่งสุวรรณ และคณะ (2527) ที่ศึกษาความเครียดของนักเรียนก่อนและหลังการฝึกสมาธิ และสุนันทา กระจำแดน (2540) ที่ศึกษาผลของการทำสมาธิอานาปานสติเพื่อลดความเครียดในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงแบบไม่ทราบสาเหตุ แล้วพบว่าสมาธิทำให้ความเครียดลดลง และสอดคล้องกับการศึกษาของสมจิตร์ สุทชนะ (2543) ที่ศึกษาผลการปรับโครงสร้างทางปัญญาต่อการประเมินค่าสิ่งเร้าที่ก่อให้เกิดความเครียดในผู้

ป่วยความดันโลหิตสูง ที่กระบวนการทางความคิดโดยใช้ปัญญาทำให้ความเครียดลดลงได้เช่นกัน และลักษณะ, 2532 กล่าวว่าการเข้ากลุ่มแก้ปัญหา สมาชิกในกลุ่มได้มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และให้กำลังใจกันและกันได้เป็นอย่างดีซึ่งมีผลดีต่อการแก้ปัญหา การเข้ากลุ่มจึงเป็นการส่งเสริม และให้กำลังใจแก่กันเป็นอย่างดี ทำให้มีกำลังใจที่จะคิดแก้ปัญหาต่อไป

2. คะแนนความเครียดของมารดาหลังการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่มีความแตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากการฝึกอานาปานสติและการคิดแก้ปัญหาวิธีอริยสัจ 4 ต้องอาศัยเวลาในการฝึกจึงจะมีความชำนาญสามารถแก้ปัญหาได้อย่างสมบูรณ์ สำหรับวิทยานิพนธ์ครั้งนี้จำกัดด้วยเวลาจึงทำให้ไม่เห็นผลชัดเจนนักเมื่อเทียบกับกลุ่มควบคุม

อีกทั้งจากการศึกษาครั้งนี้พบว่ามารดาแต่ละคนมีสาเหตุของปัญหาที่ก่อให้เกิดความเครียดในระดับมากและมากที่สุดหลายสาเหตุด้วยกัน ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ให้มารดาแยกตัวอย่างการแก้ปัญหาความเครียดเพียงคนละ 1 ปัญหา ซึ่งใช้เวลาในการฝึกเพียง 3 ครั้ง โดยให้มารดาฝึกอานาปานสติก่อนในช่วงแรกเพื่อให้มารดามีสติ มีสมาธิไม่คิดไปในเรื่องอื่นนอกเหนือจากปัญหาที่ยกมาเพียงปัญหาเดียวเท่านั้น แล้วทดลองฝึกคิดแก้ปัญหาโดยมองปัญหาตามความเป็นจริง ทำความเข้าใจกับลักษณะของปัญหา วิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา รู้ว่าเป้าหมายหรือผลที่ต้องการสามารถเป็นไปได้จึงตั้งเป้าหมาย แล้วหาวิธีการปฏิบัติที่เป็นไปได้ในการแก้ปัญหาที่สาเหตุของปัญหา โดยให้กลุ่มช่วยคิดด้วย จากนั้นจึงให้มารดาสรุปวิธีการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับตนเองสามารถปฏิบัติได้จริง แล้วจึงลองนำไปปฏิบัติจริง หลังจากนั้นจึงติดตามผลที่เกิดขึ้น หากมีปัญหาหรืออุปสรรคก็หาแนวทางแก้ไขต่อไป แต่เมื่อเทียบกับปัญหาที่มีอยู่จริง จะเห็นได้ว่ายังมีการแก้ปัญหาได้น้อยเนื่องจากจำกัดด้วยเวลาในการศึกษา ความชำนาญและความคล่องตัวในการแก้ปัญหาจึงน้อยจึงเป็นไปได้ว่าคะแนนความเครียดจากปัญหาอื่นยังอยู่ในระดับสูง คะแนนความเครียดรวมจึงไม่แตกต่างกัน แต่ตามหลักทฤษฎีเมื่อรู้แนวทางในการแก้ปัญหา ความเครียดจากสาเหตุอื่นก็ใช้หลักการเดียวกันแต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความเข้าใจในหลักการและความชำนาญด้วย จึงจำเป็นต้องมีการฝึกฝึกฝนอยู่บ่อยๆและสม่ำเสมอ

พระอาจารย์ทูล ขิปปัญญา, 2535 ได้กล่าวไว้ว่า การพิจารณาด้วยปัญญาต้องมีการฝึกบ่อยๆ เหมือนกับเราเขียนหนังสือ เมื่อเขียนบ่อยๆก็จะเกิดความชำนาญในการเขียนได้ การคิดแก้ปัญหาที่เช่นเดียวกันต้องมีการฝึกต้องอาศัยเวลา ต้องฝึกบ่อยๆและต่อเนื่องกัน ความชำนาญก็จะเกิดขึ้นตามลำดับ ในการฝึกอานาปานสติเพื่อให้จิตใจมีสติมีสมาธิก็เช่นเดียวกันต้องอาศัยการฝึกบ่อยๆจนชำนาญ ต่อไปก็จะทำได้คล่องตัวขึ้น มีจิตใจสงบ แน่วแน่ จดจ่อ เมื่อพิจารณาด้วยปัญญาหรือการคิดแก้ปัญหาต่างๆด้วยแนวอริยสัจ 4 ก็จะสามารถทำได้ดีขึ้นด้วย เพราะเมื่อมีจิตใจ

จดจ่อแน่วแน่อยู่ที่เรื่องใดเรื่องหนึ่งจะคิดแก้ปัญหาเรื่องนั้นก็เป็นไปได้ด้วยดี ไม่วอกแวกคิดเรื่องโน้น บ้างเรื่องนี้บ้างจนจับต้นชนปลายไม่ถูก ถ้าจิตใจวอกแวกคิดสะเปะสะปะแล้วก็เป็นการยากที่จะแก้ปัญหาเรื่องหนึ่งๆให้ตกไปได้ เพราะฉะนั้นเมื่อเราสามารถฝึกให้จิตใจมีความแน่วแน่ จดจ่อ ด้วยการฝึกอานาปานสติได้การแก้ปัญหาวิธีอริยสัจ 4 ก็จะทำให้ดีขึ้น จึงจำเป็นต้องมีการฝึกฝนอยู่บ่อยๆ และสม่ำเสมอ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. เนื่องจากการฝึกอานาปานสติรวมทั้งการแก้ปัญหาอริยสัจ 4 ต้องอาศัยความชำนาญพอสมควร จึงต้องมีการฝึกฝนบ่อยๆ เป็นระยะๆ เพื่อให้เกิดความชำนาญและความคล่องตัว เพราะถ้ามารดาฝึกอานาปานสติร่วมกับการแก้ปัญหาอริยสัจ 4 อย่างสม่ำเสมอเป็นระยะที่ติดต่อกันจะทำให้มีความสามารถในการแก้ปัญหาได้ดีขึ้นตามลำดับ ทั้งนี้เพราะการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอทำให้มีความชำนาญมากขึ้น การแก้ปัญหาต่างๆก็จะมีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถมองปัญหาตามความเป็นจริงได้มากขึ้น วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาได้ครอบคลุมซึ่งจะส่งผลให้แก้ปัญหาได้ครอบคลุมมากขึ้น ผล คือ ปัญหาหมดไปได้ หากความละเอียด ความชำนาญในการมองปัญหาน้อย ผลที่ได้ก็จะลดหลั่นลงมา ดังนั้นจึงควรมีการฝึกอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ในระยะยาว

2. ควรมีการฝึกให้มารดาสามารถแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยไม่ต้องใช้กลุ่มช่วยในครั้งหลัง ทั้งนี้เพราะโดยปกติเมื่อเกิดปัญหาขึ้น บุคคลคนนั้นเป็นผู้รับรู้ และจะส่งผลต่อบุคคลนั้นและคนรอบข้าง การที่จะหวังให้คนอื่นมาช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลาย่อมเป็นไปได้ อีกทั้งปัญหาบางอย่างก็ไม่มีใครสามารถช่วยเหลือได้ นอกจากคนๆนั้นที่แก้ไขด้วยตัวเอง เช่น ความเครียดหรือความทุกข์ที่เกิดจากความพลัดพรากจากของรัก จะให้ใครปรอบอย่างไรหากคนนั้นไม่ยอมรับความจริงที่เกิดขึ้นแล้วมาแก้ที่ใจ ที่ความยึดมั่นผูกพัน ก็ไม่อาจทำให้ความทุกข์นั้นหมดไปได้ และมารดาเด็กโรคมะเร็งมีโอกาสูงมากที่จะเจอกับสิ่งเหล่านี้ในเร็ววัน บางคนอาจไม่ทันได้ตั้งตัวการสูญเสียบุตรอันเป็นที่รักก็เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน จึงจำเป็นที่บุคคลต้องมีแนวทางในการแก้ปัญหาต่างๆได้ด้วยตนเอง ทั้งการแก้ที่อารมณ์และแก้ที่ตัวปัญหา จึงควรที่จะฝึกให้มารดาสามารถแก้ปัญหาด้วยตัวเองให้มากขึ้นโดยไม่ใช้กลุ่มช่วยในช่วงหลัง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ด้านการศึกษา

ศึกษาการฝึกอานาปานสติร่วมกับการแก้ปัญหาแนววิจัย 4 ในการเรียนการสอนนักศึกษาพยาบาลในการวางแผนแก้ปัญหาทางการพยาบาล และเพิ่มความมั่นใจในการแก้ปัญหาต่างๆ ไปของนักศึกษา

2. ด้านการพยาบาล

ศึกษาการฝึกอานาปานสติร่วมกับการแก้ปัญหาแนววิจัย 4 ในการวางแผนการแก้ปัญหาทางการพยาบาลทั่วไป และการดูแลผู้ป่วย และญาติของผู้ป่วยระยะสุดท้ายได้ด้วย

3. ด้านการวิจัย

ศึกษาการฝึกอานาปานสติร่วมกับการแก้ปัญหาแนววิจัย 4 ในผู้ป่วยโรคเรื้อรังอื่นๆ